

מַעְבֵּר ל"אֲבִינו"

ד"ר אריקה בראון* | תרגום: קלמן נוימן

בעונה זו של השנה אנו מכנים את הקב"ה "אבינו מלכנו". השוני בין שני תארים אלה מעביר אותנו מחוויה של בנים לתחושה של עבדים, וחוזר חלילה. אך אולי ניתן להעצים את עבודת ה' שלנו, ולהעלות את היחס שלנו לקב"ה אל רמה נוספת של אינטנסיביות. יש מקום להתייחס לה' לא בתור "אבינו" בלבד, אלא כ"אבא". כפי שציין הנרי ניוון (Henri Nouwen), "הכינוי אבא מבטא אינטימיות נוספת. הוא משקף בטחון, השתייכות, ומעל לכל - קירבה. אין לו את הקונוטציות של סמכות, שליטה ועוצמה שהביטוי "אב" מעורר. הכינוי "אבא" רומז לאהבה מחבקת שאנו חווים מאבות ומאמהות, מאחים ומאחיות, מבני זוג ומידידים. לקרוא לקב"ה "אבא" היא זעקה מן הלב; תפילה הבאה מן הנקודה העמוקה ביותר שלנו".

הקב"ה

הוא האב

האולטימטיבי,

ועל כן אנו מפנים

אליו את געגועינו

האינטימיים ביותר,

געגועים כאלו שהם

כל כך עמוקים, עד

שגם מי שהוליד

וגידל אותנו איננו

יכול להשתתף

בהם

בכינוי "אבינו מלכנו" יש מכנה משותף של כוח והיררכיה; גם אם בחלקה הראשון מכילה הסמכותיות רמה גבוהה יותר של רחמים.

אחת מן ההתייחסויות הרבות לקב"ה כאב במקרא מצויה במזמור כז, שאותו אנו קוראים מר"ח אלול עד להושענא רבא: "כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני". על דרך הפשט, ייתכן שהדברים מתייחסים לחייו האישיים של דוד המלך. רש"י, לעומת זאת, מציע (בעקבות המדרש ב"ויקרא רבה") פירוש נועז הקשור לרגע יצירת האדם: בשעת תשמיש להנאתו נתכוונו כיוון שגמרו הנאתו זה הופך פניו לכאן וזו הופכת פניה לכאן. ה'עזיבה' אם כן איננה יתמות, הזנחה או נטישה של ילד. מדובר במצב הראשוני שבו הקב"ה שותף ביצירת הוולד, ומעניק לכך משמעות שמעבר להנאות הגוף בלבד. הקב"ה אוסף את הוולד הקיים בינתיים רק בכוח, ומתחיל את התהליך המביא לידי אנושיות.

ייתכן שניתן להוסיף לפרשנות זו משמעות רוחנית יותר. הקב"ה הוא האב האולטימטיבי, ועל כן אנו מפנים אליו את געגועינו האינטימיים ביותר - געגועים כאלו שהם כל כך עמוקים, עד שגם מי שהוליד וגידל אותנו איננו יכול להשתתף בהם.

כדי להדגיש את ההבנה הזו נפנה לפסוק אחר:

בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא תִשְׁמְרוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת: כִּי עִם קְדוֹשׁ אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיךָ וּבָךְ בָּחַר יְדוּד לְהִיּוֹת לּוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה (דברים יד, א)

המפרשים מתקשים להבין את הקשר שבין היותנו בנים של הקב"ה לבין האיסור על השחתת הגוף. רש"י מפרש שהדבר פוגע ביכולת של עם ישראל לייצג את הקב"ה בעולם, אך הרמב"ן דוחה פירוש זה משום שהפסוק עוסק דווקא בתגובות למוות. על כן הוא מעדיף את פירושו של הראב"ע, שאין להתאבל בצורה מוגזמת משום שאין מערכת יחסים חשובה יותר מזו שיש לנו עם הקב"ה.

* ד"ר אריקה בראון עוסקת בחינוך יהודי למבוגרים בארצות הברית. פרסמה מספר ספרים על רוחניות יהודית וכותבת מסה שבועית על "חכמת חיים יהודית" המופצת באינטרנט.

דברי רש"ר הירש צועדים בעקבות פרשנותו של הראב"ע :

"שום אישיות לא תרתק אותנו עד כדי כך שנודדה עמה בהתבטלות גמורה, ובהסתלקה מן העולם
נשליך את עצמנו אחריה ככלי אין חפץ בו."

לעיתים נובעת אבלות מוגזמת לא מתוך קרבה לנפטר אלא מן ההיפך - העוצמה של האבלות מתגברת
משום שלא היינו קרובים כראוי לנפטר. במותו איבדנו לא רק את האדם, אלא גם את הסיכויים לתקן את
מערכת היחסים שהשתבשה.

אך מי שבאמת חווה את חייו כבנו של הקב"ה יודע שהערך שלו איננו נובע מאדם אחר, אלא מהבורא
עצמו. איבוד של אדם קרוב עשוי לטלטל את החיים, אך איננו יכול לעקור את האמונה בחיים בעלי
משמעות ותכלית. ניוון טוען שמי שאיננו חש מספיק כבנו של הקב"ה מייחס תפקיד זה לאנשים אחרים,
והם הופכים להיות חלק מזהותו; אך משום שאף בשר ודם איננו יכול לעמוד במקומו של הקב"ה אנו חשים
נעזבים על ידם. הם אינם יכולים למלא תפקיד אלוקי ועל כן המסתמך עליהם חש כי ננטש. חוויה זו בדיוק
מחזירה את האדם להזדהות כבנו של הקב"ה.

פרק "לדוד ה' אורי וישעי" מחזק את ההכרה שההורים אינם יכולים למלא את מקומו של הקב"ה, ולהבין
הן את הציפיות והן את האכזבות העומדות בפנינו. היחס עם הקב"ה מסוגל לפצות אותנו על כך בחוויה
של אינטימיות.

אכן אנו בניו של הקב"ה, והוא - אבא. אך בעבור רבים מאתנו הדיבור על כך מביך. עבודת ה' היא דרישה
מתמדת שיש לה ביטוי מפורש ומרכזי בעולם החרדי, אך כמעט איננו עומד על הפרק בשיח של ציבורים
דתיים אחרים, המתפארים במודרניות שלהם. היחס השכלתני ליהדות הפך את האתגר של עבודת ה' בחיי
היום יום למטרה רחוקה, הניתנת להשגה בערך כמו הטיפוס על הר גבוה באזור שאינו מוכר.

ימי התשובה חייבים להשיב אותנו לעבודת ה'. אם לא כן - מה מטרתם, לבד ממפגשים משפחתיים
ותכניות שטחיות של שיפור עצמי? את העבודה העמוקה והקשה אין להשאיר לאחרים. כעת הזמן לטפס
על ההר. לנו ניתנת ההזדמנות להפוך את "אבינו" ל"אבא" שלנו.

"לרעך כמוך אני ה'"

הרב יהודה גלעד | ראש ישיבת מעלה גלבו

כמה מן הכותבים בעלון זה האירו היבטים שונים ביכולותינו להנכיח את הקב"ה בעולמנו, והתמקדו בקשר
הישיר שבין אדם לקונו. בנוסף להזדמנויות שניתנות לנו במסגרת המצוות שבין אדם למקום, ברצוני
להעלות גם את היכולת של המצוות שבין אדם לחברו להנכיח את הקב"ה בחיינו.

חז"ל דברו בשבחי הידור המצווה, המבטא כמיהה לעשות רצונו של מקום, בבחינת "זה אלי ואנוהו".
אולם יש בתוכנו כאלו שאינם מרגישים בנוח עם הידורים וחומרות, מתוך הרגשה שלעיתים אלו נובעים
ממניעים חיצוניים שאינם נכונים, והם מסתפקים ב"ציאה ידי חובת המצווה" ומתנגדים לקביעת רף
הלכתי גבוה יותר. אשר על כן, מבקש אני להציע למי שקשה לו' עם חומרות הלכתיות, שאולי חשוב
שנחפש הידורים וחומרות דווקא במצוות שבין האדם לחברו, ובכך אף נעצים את חוויית נוכחות הקב"ה
בחינו.

נושא זה כרוך בדרך ההתייחסות שלנו לתחום של "בין אדם לחברו" בכלל. במשך שנים רבות הייתה
עמדת הנחושה שיש לקיים מצוות אלו מתוך תחושה אנושית, מוסרית וטבעית, ולא מתוך תודעה של